

Itake" (1959). Međutim, u stihovima isplela se prava eterična paučina — kao da nikad nije čula za crnu, kažimo uslovno za disovsku, stranu života... „Sunatra" je pravi mali balet. Pored toga, njome je dat ključ „Siražlova", kako u pogledu osećajne temperature, tako i u pogledu glavnih sredstava: stihia i simbola.

Danas bih mogao ovom svojom ranijem tvrđenju da dodam da je tek „Lamentom nad Beogradom" pesma Crnjanskog dobila težinu melanholije, postala poprilično dubljih sudara sa životom (sa prozom je od početka, od „Dnevnika o Carnojeviću" i od „Apoteoze", drakulji situaciji). Osnovni pravac njegov takođe je instruktivan za razumevanje Dedinčeve poetike.

Ova linija danas ima svog najboljeg zastupnika u Stevanu Raičkoviću. Nije slučajno što se, recimo, Dedinac najviše za njega raspitivao i što ga je od interesovao više nego drugi novi pesnici (možda još i Branko Miljković). Raičković čuti u travama ne iznoseći nam nijedno eksplicitno objašnjenje, ali je sugestivna ta njegova stišanost i prirodna njegova melanholija — pa verujemo da mora biti nešto važno i mudro što ga drži tamo

gde jeste u životu. Kad se u njegovoj poeziji probije, začuje protest ili bilo koji jači ton, to je samo krik sanjara u nemirnom snu, magnovenje samo... Za razliku od Raičkovićeve, mladog Crnjanskog i drugih u lirskoj jednacini Milana Dedinca iznet je i razlog samovanja, spavanja i umaranja krotkih. Kratko rečeno, taj razlog nije samo unutra, u usamljenom pojedincu, nego i izvan njega. I tu ima tri varijante odgovora, koje se poklapaju sa trima glavnim fazama Dedinčevog pesničkog razvoja.

U ranoj fazi, u „Pesnama ranog ustajanja", pesnik — nedovoljan sebi — oseća svoj udes kao deo nadličnog udesa, udesa našeg nacionalnog tla, udesa jednog sveta sastavljenog od malo ljudi i od neke mutne nevolje.

„Javna ptica" je most između ove faze i sledeće, obeležene „Čovekom na prozoru" i zarobljeničkim pesmama — kada pesnik svoju sudbinu određenije vidi diktiranu i uhvaćenu u mrežu jednog društva na koje on integralno ne pristaje, a zatim stegnutu žicama robovanja tudinu.

Udes čovekov u kosmosu, kosmička sudbina njegova, traganje za smislom života na toj relaciji — to je sledeća etapa i varijanta Dedinčeva, započeta još uoči rata a posle rata intenzivirana i na iz-

vestan način zaokružena. Onda obuhvata ciklus „Pesnički ogledi sa putovanja po Crnoj Gori".

Tek tom linijom Dedinac se dodiruje — pesnički — sa Rasktom Petrovićem, sa njegovom opsednutošću elementima (možda najadekvatnije izraženom u poslednjem delu proze „Ljudi govore"), sa njegovom težinom za iskazivanjem elementarnog u životu. Ta je težnja išla dotle da je život u majčinju utrobi stvaćen kao razrešenje čitave zagonetke, protiv postojanja čovekovog. Ali on nije autentičan, nagonski tip kome je samo jezik nešto apstraktivniji, cerebralniji. Pre će biti obratno: iz frontalnog reznja dolazi Rastkova želja za spontanostu, za primarnom vitalnošću — jer je osećao da jer sam nema u dovoljnoj meri. Bilo kako bilo, njegova liriska meditacija je razmahana i bujna, i to nas najviše vuče ovom velikom pesniku.

Bez obzira na to kako se u stvarnosti to odigravalo, da li onako kako pišu Dedinac i Marko Ristić, ili ne, — iz kruga ove preokupacija proizilazi Dedinčev napor da dopre do izvora, do izvornog, autentičnog u životu — i to po mom mišljenju osmislili a ne samo da kaže. Otud i često čuđenje, i još češće škrtost, redukcija, svodenje života na elemente, vraćanje narodnom, pravljenje simbola od naj-

prostijih stvari: od vradačine, od trave i kamena. Ponekad, kao u Balzakovom „Nepoznatom remek-delu" Dedinac je stigao do takve dematerijalizacije pesne da ona na mahove prelazi u samouništenje, u ništavilo.

Još 1924. godine sam Rastko Petrović je tačno kazao, anticipirajući ono što će ostati možda najpresudnije za Dedinčevu poeziju do kraja: „On je svakako prvi kod nas koji je uspeo da dođe do jedne apsolutne čistoće izražaja, do jedne takve prostote saopštavanja, da u prvi mah liči samo na lirski ton i tek pogije više čitanja počinje delovati svojim smislom."

Ovu Rastkovu interpretaciju treba savršiti sa kritikim opsakama Stanislava Vinavera, takođe u to doba izrečenim o fluidnosti Dedinčevoj. Tako će se dobiti, čini mi se, najpravednija i relativno definitivna književno-istorijska ocena pesništva Milana Dedinca.

Uvorna reč Svete Lukića na književnoj večeri održanoj u beogradskom Kulturnom centru 30. IX ove godine na kojoj su pesnikove stihove čitali: Marija Crnobori, Branko Pleša i Ljuba Tadić.

Sveta LUKIĆ

šta sam to ovdje izgubio, u zemlji ovoj, u koju me doneseo moj prastodušni roditelj? ovdje rođen, al nespokojan sam i odsutan, u ugodnoj nemaštini nastanjen, u ljupkoj jami zadovoljstva.

šta je ovdje moje, i šta ovdje da tražim, po ovoj masnoj zdeli, u ovoj zemlji dembeliji, gde sve ide nagore, al ni koraka napred, gde sišat od gladi skapava, a u delikatesnim prodavnicama sirotinja, ko krpa bleđa, krklja iz umućene pavlake i više glasom koji se guši: sve ide nagore! gde bogati siromasi, za jednu dobit udaljeni od siromašnih [bogataša,

lome iz oduševljenja svoje bioskopske stolice, ovdje sve ide nagore od slučaja do slučaja, gde platni bilans peva: osana! i sve što priliči i više: to nije dovoljno, nije dovoljno što slobodno vreme utire tragove, daje gas i probija se,

i to još nije ono najgore, to je tek polovina, ne mari zbog toga, to nije dovoljno, nije dovoljno što tarifni partneri lumaju ulicama i stiskajući pesnice kliču od radosti, i pevaju i govore:

ovde sve ide nagore, dobro je ovdje živeti, gde se hodajući natraške ide nagore, ovdje gospodin rukovodilac odstreljuje gospodina rukovodioca časlovcom,

ovde oni lakše ozleđeni vode rat protiv teže ozleđenih, to se ovdje zove: ponašati se neumljivo ljupko prema bližnjemu svom,

i to još nije ono najgore, to me ne čudi, to kupci dobijaju pride, ovdje, gde ruka ruku kupuje, ruku na srce, ovdje smo kod svoje kuće,

dozvolite nam da ovdje sagradimo kolibe, na ovoj gomili arijevskih opiljaka, na ovom krestavom parkiralistu, gde iz ruina ruine niču, nove novčate, ruine za gotovo i na otplatu, na poziv i opoziv:

divno je ovdje živeti! gde potrošenom potrošaču,

i to još nije ono najgore, kosa opada, gde svoju probitačnu glavu umotava u debelu hartiju i celofan,

gde odsutan zapomaže iz jame: dozvolite nam da ovdje sagradimo kolibe, u ovoj razbojničkoj jazbini,

gde od nemoti i žurbe kalendarski sam kida svoje listove, gde prošlost istih sagoreva po smetištima, a budućnost škrguće lažnim zubima, to dolazi otuda što sve ide nagore, mi to posipamo tečnošću za odstranjivanje mrlja, takav je ovdje običaj, to me ne čudi,

hans magnus encensberger J E Z I K moje zemlje

sasvim ispravno ležimo ovdje, gde pozitivno beleži najveći kurs, njime se snabdevaju odbori za privredu i polažu ga na odar, pod neprobajno staklo,

gde se sjajno osećamo među slepcima, u ovim mrtvačnicama, robnim kućama i arsenalima, i to još nije sve, to je tek polovina, to je divljina skroz zamrznuta, to je uspešna pomahnitost, to pleše u oskudnom vizonu, na skrhanim kolenima, u večnom proleću amnezije,

zemlja je ova drukčija od ostalih zemalja i ja se kajem zbog toga, a to što se kajem, to još i nije ono najgore, jer istina je ono što žrtve njene, sasvim obični mrtvači, iz zemlje zapomažu: nešto što se ne čuje i ne uspeva, što odozdo navaljuje na pločnik, nepropustljiv za zruke, i zamagluje ga, te biva tamno, prljavo i mokro, sve dok ga kaljuga jedna,

jedna sasvim obična kaljuga, ne preplavi, i ne preplavi baba rogi, i ševu pticu, i smežuru iz bajke, i lepu poljsku salatu, njih ovdje više nema, ni gradova više nema, ni riba: u ovoj su se kaljugi ugušile,

kako se kajem zbog svoje braće, tih besprekornih i bespomolnih skitnica, tih smernih sudskih izvršitelja, kako daju gas, kako gacaju u gomilama, sa svojim kleštima za lemljenje, kako stameno koračaju, u svojim čizmama kojih nema, ponorom, sa oreolom propisno nataknutim na zatiljak:

eh da su to ljudi kao ostali ljudi, bila bi to zemlja sasvim obična, drukčija od ove, zemlje noći i magle, prenatrpane onima koji nisu prisutni, koji ni znaju, ni žele da znaju ko su, koji su u ovu zemlju zabasali bežeći od ove zemlje i bežeće tako sve do groba: da je drukčija, bilo bi joj pomoći, bilo bi savet i udovoljenja, da to nije ova učukama neprijateljska ledina! šta sam to ovdje izgubio, šta tražim i čeprkam po ovom nenadležnom klupku

smotanom od odličja za borce-dueladžije, od podarenih ideinica, od divokozjih brada zadenuh za šesire i završnih [prodaja, i ne nalazim ništa do li hronične, hronološki svrstane hale za gimnastiku i stručnjake za ljudskost, u kasarnama za kasarne za kasarne:

šta ću ja ovdje? i šta da kažem? na kom jeziku? i kome? izbor mi pričinjava bol poput uboda noža, kajem se zbog toga, to nije ono najgore, to više i tako dalje sitnim kricima nebu upućenim i izdaje se za veće nego što jeste, ali to nije sve, to je tek ona polovina što nebu kriče upućuje, to još nije dovoljno:

jer zemlja ova, od gladi besna, brižljivo se sopsučenim rukama leđa, zemlja je ova rastavljena od same sebe, jedno prepulko, iznutra raspolučeno srce, što bezumno kuca, jedna bomba od mesa, jedna mokra odsutna rana: nemačko, zemljo moja, bezbožno srce narodá, prilično ozloglašena, s vremena na vreme, među svim prostim ljudima:

dve zemlje moje i ja, mi smo rastavljeni stvorovi, a ipak sam ovdje usrdan, u ovom gnezdju pokajničkoj isposništva, i pitam se: šta sam to ovdje izgubio?

a izgubio sam ono što mi na vrh jezika lebdi, nešto što se bez straha šali sa čitavim svetom i ne davi se u ovoj kaljugi, zanet ovom tudinom, raspolučeni hroptanjem, zgnječeni hroptanjem u noćoj nemačkoj, hroptanjem frankfurtskih opštih, (i to još nije ono najgore), bezglasnim gušenjem koje ništa ne zna o sebi,

i o kome ni ja ne želim ništa da znam, uzorna zemljo, jazbini razbojnička, u koju sam sa puno ljubavi bačen, upola života tela, ostajem sada tu, al ne kažim se, ne uzmičem, otaču ovdje neko vreme, dok ne odem odatde, drugim ljudima, i ne nađem počinka, u nekoj sasvim običnoj zemlji, ovdje ne, ne ovdje.

Hiersein ist herrlich: stih iz Sedme Devinske elegije R. M. Rilkea. — (Sve primedbe su prevodičeve. Wo wir uns finden wohl unter Blinden: aluzija na stih Wo wir uns finden wohl unter Linden (Gde se slajno osećamo pod lipama iz nasistike pesme Kein schöner Land in dieser Zeit (Nijedna lepša zemlja u vremenu ovom). Deutschland, mein Land, unheilig Herz der Völker: aluzija na Heidenröslein stih O heilig Herz der Völker, o Vaterland! (O svetlo srce narodá, o otačbini!) iz pesme Gesang des Deutschen. Das neue Deutschland: zvanični organ istočnonemačke Jedinjene socijalističke radničke partije (SD). Frankfurter opšte novine (Frankfurter allgemeine Zeitung): jedan od najpoznatijih provladinih listova u Zapadnoj Nemačkoj. Prevod s nemačkog: Dragoslav IGNJATJEVIĆ

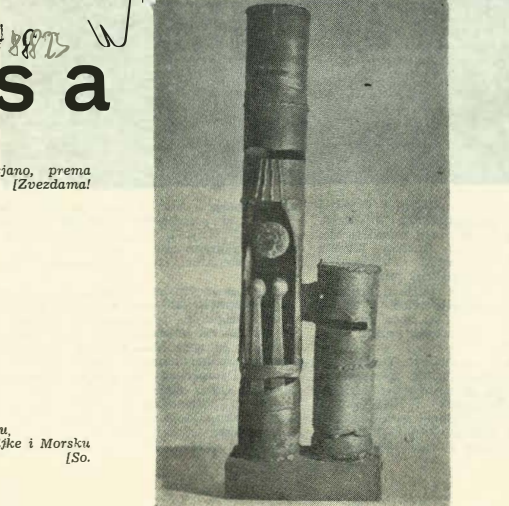
brani slapetrović t r k a s a

RIČARDU HJUŽU
Počelo!
Veličanstvena trka kroz Vreme, Sreem obasjano, prema [Zvezdama!

Napred, bodri starče!
Na stazi Pasjeg Vremena
Ti i Grobar
kao dva trkačka konja —
Tvoja munja zaboraviće da se ugasi
i Vek će izgoreti u Plamenu!

I kao što More robuje Večnosti
srećno kao Ptica kad je promašila Vazduh,
i kao što se Žena od Ljubavi prolešava
tako su hrabre tužne ljudske oči.

Zemlja, ta Tvoja, koju smrtan voliš,
nagrada je te Besmrtnošću!
I tako Ti, koji si sejoao Ječam i Raž,
I tako Ti, koji si izmislio Železnici,
i tako Ti, koji si udisao Opasnu Magluštinu,
i tako Gospodin koji je krolio pustinske Biljke i Morsku [So.



grobarom

I tako Onaj koji se tukao sa Trgovcima,
i tako Onaj koji je zaspao u Vinogradu,
i tako Onaj koji je osnivao Stamparije,
i najzad onaj Lepi prikovan na Krstu!

I tako čitavi Narodi i Gradovi i Kontinenti i Sazveždá
i uporedi sa tim boleštine mudre i slavne,
i tako čuveni nesporazumi Reči u jeziku,
i tako Sunce koje nas je izmislilo!

I tako Vi koji ste sišli sa Vešalá!
I tako Vi posejani po Ratištima!
I tako Vi veliki kao tišina Snežnih Bregova
i tako divna sudbina Izgnanika i Gubavaca!

I tako Nozdre razveje vetar po polju,
I tako Usne, Pluća i Kapilare.
I tako Zenice, Mrežnjače i Dužice Oka
stoju Svetlost ostvaruju, svoju Nadu.

A Ti si dovoljno mudar brate Ričarde Hjuže
da pobeđu Grobara primiš kao svoju,